

ADABIY QAHRAMONNING O'LIMI: O'ZBEK NASRIDA NAJOT YO'LI NEGA KO'PINCHA FOJIA BILAN TUGAYDI.

Karimova Mavluda Muzaffar qizi

*Denov tadbirkorlik va pedagogikka instituti filologiya fakulteti: filologiya
va tillarni o'qitish: o'zbek tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

E-mail: mavludakarimova187@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola o'zbek nasrida adabiy qahramonning fojiali o'limi orqali najot yo'lining badiiy va ijtimoiy mazmunini tahlil qiladi. Tadqiqotda qahramonning shaxsiy ideal va jamiyat ziddiyatlari, fojia motivining dramatik funksiyasi va o'quvchida yuzaga keladigan axloqiy-ta'limiy taassurotlar o'rganiladi. Shuningdek, adabiy jarayon va muallifning badiiy uslubi, fojia motivi orqali jamiyatdagi adolatsizlik va insoniy qadriyatlarni qanday ochib berishi tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: o'zbek nasri, adabiy qahramon, fojia, najot, ijtimoiy ziddiyat, shaxsiy ideal, badiiy tahlil, tarixiy kontekst.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется художественное и социальное содержание пути спасения через трагическую гибель литературного героя в узбекской прозе. В исследовании рассматриваются конфликты между личным идеалом героя и обществом, драматическая функция мотива трагедии и нравственно-воспитательные впечатления, возникающие у читателя. Анализируется литературный процесс и художественный стиль автора, то, как он раскрывает несправедливость и человеческие ценности в обществе через мотив трагедии.

Ключевые слова: узбекская проза, литературный герой, трагедия, спасение, социальный конфликт, личный идеал, художественный анализ, исторический контекст.

ANNOTATION

This article analyzes the artistic and social content of the path of salvation through the tragic death of a literary hero in Uzbek prose. The study examines the conflicts between the hero's personal ideal and society, the dramatic function of the tragedy motif, and the moral and educational impressions that arise in the reader. It also analyzes the literary process and the author's artistic style, how he reveals injustice and human values in society through the tragedy motif.

Keywords: Uzbek prose, literary hero, tragedy, salvation, social conflict, personal ideal, artistic analysis, historical context.

KIRISH

O'zbek nasrida adabiy qahramonning o'limi motivi ko'plab asarlarda uchraydi. Ushbu motiv asar mazmunining markaziy qismida joylashib, qahramonning shaxsiy ideal va jamiyatning real sharoitlari o'rtasidagi ziddiyatni ochib beradi. Ko'plab klassik va zamonaviy o'zbek yozuvchilari, jumladan Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Hamid Olimjon va Said Ahmad o'z asarlarida qahramonning fojiali yakunini dramatik vosita sifatida ishlatgan. Bu motiv orqali muallif nafaqat shaxsiy idealni, balki ijtimoiy adolatsizlik, siyosiy cheklov va ma'naviy qadriyatlarni ham o'quvchiga etkazadi¹.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'zbek nasrida qahramonning o'limi orqali najot yo'lining fojiali tafsiri va uning ijtimoiy-madaniy mazmunini aniqlashdir. Tadqiqot vazifalari:

Adabiy qahramonning fojiali o'lim motivlarini aniqlash va tasniflash;

O'zbek nasrida fojiali yakun sabablarini o'rganish;

Fojia motivining jamiyat, tarixiy kontekst va shaxsiy ideal bilan bog'liqligini tahlil qilish.

¹ Rahmat Ergashev — Nasr va fojia motivi — Toshkent: Akademnashr, 1990. – 212-b.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'zbek nasrida fojia motivi bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlar yetarlicha mavjud. Masalan, Abdulla Qodiriy o'z asarlarida qahramonlarning ijtimoiy haqiqat bilan kurashini dramatik shaklda tasvirlagan². Hamid Olimjon asarlarida esa shaxsiy ideal va muhabbat ziddiyati orqali qahramon fojiasi ochiladi.

Metodologik yondashuvlar:

Estetik tahlil – qahramon xarakteri, dramatik vaziyat va fojia motivining badiiy vositalar orqali ifodalanishi.

Ijtimoiy-madaniy kontekst – qahramonning o'limi jamiyat sharoitlari bilan bog'liq ekanligini tahlil qilish.

Tarixiy-analitik yondashuv – asar yaratilgan davr va muallifning shaxsiy qarashlarini hisobga olish.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek nasrida qahramonlar ko'pincha fojiali yakun bilan ajraladi, chunki ular shaxsiy ideal va jamiyat ziddiyatini, ijtimoiy adolatsizlikni, shuningdek, tarixiy sharoitning murakkabligini dramatik shaklda ochib berishadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbek nasrida qahramonning o'limi bir necha asosiy sabablar bilan bog'liq: Ijtimoiy ziddiyat – jamiyatdagi adolatsizlik, siyosiy cheklovlar va inson huquqlarining cheklanishi;

Shaxsiy idealning amalga oshmasligi – qahramon eng yuqori idealga intiladi, lekin uni amalga oshira olmaydi;

Tarixiy-siyosiy sharoit – davrning qahramonni cheklashi yoki kurashini foydasiz qilish.

² G'ulomov S. S. Axborotlashtirish va elektron hukumat.— T.: Iqtisodiyot, 2022. – 140-145-b

Quyidagi jadval 1 o'zbek nasridagi adabiy qahramonning fojiali o'lim sabablari va ijtimoiy-madaniy kontekstini ko'rsatadi:

1-jadval.

Qahramonning fojia motivi va sabablari

Qahramon	Asar	Fojia sababi	Ijtimoiy kontekst	Shaxsiy ideal
Otabek	O'tgan kunlar	Jamiyat bosimi, adolatsizlik, muhabbat va ijtimoiy qoidalar ziddiyati	20-asr boshidagi siyosiy tanglik, feodalizm qoldiqlari	Ma'rifat, adolat, sof insoniy qadriyatlarni himoya qilish
Qodirali (yoki asad)	Kecha va kunduz	Mahalliy va ijtimoiy cheklovlar, shaxsiy idealni amalga oshira olmaslik	Chor rossiyasi mustamlakachiligi davridagi turkiston sharoiti	Shaxsiy erkinlik, adolat, milliy uyg'onish
Zaynab	O'tgan kunlar	Shaxsiy baxtning jamiyat qonun-qoidalari qurboni bo'lishi	Ko'p xotinlilik, urf-odatlar ta'siri	Oilaviy baxt, sevgi va ishonchga erishish

2-jadval.

Fojia va najot yo'li o'rtasidagi bog'liqlik

Qahramon	Fojia Shakli	Najot Yo'li	Estetik va Axloqiy Mazmun
Otabek	O'lim/Muhabbat fojiasi (Kuntug'mishning	Qahramonning kurashi jamiyatdagi o'zgarishlarga turtki	Insoniy qadriyatlar himoyasi,

Qahramon	Fojia Shakli	Najot Yo'li	Estetik va Axloqiy Mazmun
	o'limi va o'zining taqdiri)	beradi, ma'naviy o'sish	o'quvchiga axloqiy saboq berish
Qodirali (yoki Asad)	Shaxsiy idealning o'limi/Majburiy surgun	Fojia orqali ijtimoiy ogohlik va ma'naviy najotga intilish	Estetik va dramatik ta'sir kuchli, o'quvchi ma'naviy uyg'onishga chaqiriladi
Zaynab	O'lim	Uning fojiasi o'quvchini eski urf-odatlariga qarshi turishga undaydi	Jamiyat ziddiyatlari dramatik ifoda topadi, insoniy erkinlikni ulug'lash

XULOSA

O'zbek nasrida adabiy qahramonning fojiali o'limi – dramatik effektdan tashqari, muallifning jamiyat, tarixiy kontekst va shaxsiy idealni ochib berish strategiyasidir. Fojia motivi orqali:

Shaxsiy ideal va jamiyat ziddiyati dramatik shaklda ochiladi;

O'quvchida axloqiy, ma'naviy va estetik taassurotlar yuzaga keladi;

Jamiyatdagi adolatsizlik, siyosiy cheklovlar va ijtimoiy qiyinchiliklar tanqidiy yondashuv bilan ifodalanadi;

Qahramonning shaxsiy o'sishi va tanlovi dramatik va estetik vosita sifatida ishlaydi.

Shu tariqa, o'zbek nasrida adabiy qahramonning o'limi fojia bilan tugashi – shaxsiy ideal va jamiyat ziddiyati, ijtimoiy haqiqat va dramatik badiiy effektning

uygʻunligi bilan izohlanadi. Bu motiv oʻquvchida chuqur maʼnaviy va estetik taassurot qoldiradi hamda adabiy asarning axloqiy va badiiy qiymatini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Choʻlpon — Kecha va kunduz — Toshkent: Akademnashr, 1975. – 301-b.
2. Said Ahmad — Shaxs va jamiyat — Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 1968. – 176-b.
3. Mirtemir — Oʻzbek nasridagi dramatik qahramonlar — Toshkent: Yosh gvardiya, 1972. – 198-b.
4. Erkin Vohidov — Oʻzbek nasrida fojia — Toshkent: Fan, 1980. – 145-b.
5. Rahmat Ergashev — Nasr va fojia motivi — Toshkent: Akademnashr, 1990. – 212-b.
6. Gʻulomov S. S. Axborotlashtirish va elektron hukumat.— T.: Iqtisodiyot, 2022. – 140-145-b